

**ความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จิตสำนึกในการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ความผูกพันต่อชุมชน
กับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประชาชน
ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ**

**Knowledge of Community-based Tourism Management, the
Mindset for Natural and Cultural Resource Conservation, the Sense
of Belonging to the Community, and Participation in Tourism
Management of Residents of Bang Nam Phueng Subdistrict in Phra
Pradang District of Samut Prakan Province**

กฤษณา ฟ้าฟู, ทิพย์วัลย์ สุรินยา**

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบและศึกษาความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดำเนินการในพื้นที่ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามเกี่ยวกับความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ความผูกพันต่อชุมชน และการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผลการศึกษาพบว่าบุคคลที่มีความแตกต่างกันของอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ครอบครัวต่อเดือน และระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่างกัน ความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม และความผูกพันต่อชุมชน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

---

¹นิสิตปริญญาโท ภาควิชาจิตวิทยาชุมชน คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

²อาจารย์ภาควิชาจิตวิทยาชุมชน คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวโดยชุมชน, จิตสำนึกในการอนุรักษ์, ความผูกพันต่อชุมชน

Abstract

The objectives of this research were to compare and study the relationship of participation in community-based tourism management. The research was conducted in Bang Nam Phueng subdistrict in Phra Pradaeng district of Samut Prakan province. The research used questionnaire technique in collecting data regarding knowledge of community-based tourism management, the mindset for natural and cultural resource conservation, the sense of belonging to the community, and residents' participation in tourism management.

The results of the study revealed that people with differences in age ranges, educational levels, careers, monthly household incomes, and their residential durations had different levels of their participation in tourism management. Knowledge of community-based tourism management, the mindset for natural and cultural resource conservation, and the sense of belonging to the community were found to be positively correlated to participation in tourism management of its residents with significance level of 0.05.

Keywords: Community-based Tourism, Conservational Mindset, Sense of Belonging to the Community

บทนำ

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่มีการกำหนดรูปแบบ และทิศทางของกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งคนในชุมชนจะเข้ามามีบทบาทให้การจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยว คำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากรในชุมชน เน้นการทำงานโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง เพื่อการสร้างศักยภาพให้กับคนในชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาชุมชน ทั้งในด้านการมีส่วนร่วม การจัดการการท่องเที่ยว การดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ โดยอาศัยภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น นำมาซึ่งรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน ทั้งยังทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการปกป้อง ดูแลทรัพยากรในท้องถิ่น ก่อให้เกิดกระแสความต้องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาคน รวมทั้งให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน พยายามที่จะดึงให้คนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วม อีกทั้งยังมีองค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในด้านทรัพยากรธรรมชาติและด้านวัฒนธรรม ที่มุ่งให้ชุมชนมีการดูแลรักษาฐานทรัพยากรธรรมชาติให้คงความอุดมสมบูรณ์ และใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

ข้อมูลของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนรายงานว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีเส้นทางท่องเที่ยวที่สำคัญคือ “ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง” ถือกำเนิดขึ้นจากการร่วมมือระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง และประชาชนตำบลบางน้ำผึ้ง มีวัตถุประสงค์เริ่มแรกเพื่อแก้ปัญหาผลผลิตการเกษตรล้นตลาดภายหลัง อีกทั้งยังสร้างงาน และรายได้ให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยมุ่งให้ผู้ขายเป็นคนในชุมชน และสินค้าที่ผลิตจากทรัพยากรในชุมชน ทั้งยังมีการเชื่อมโยงทรัพยากร

การท่องเที่ยวเกี่ยวกับตำบลอื่นอีกด้วย ในด้านการอนุรักษ์ วัฒนธรรม ชุมชนยึดแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นตัวขับเคลื่อน มีการจัดตั้งสภาวัฒนธรรมตำบล เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวและคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของ ชุมชน การที่ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่ามาซึ่งผลดีทาง เศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาชุมชน และนำไปสู่ การกินดีอยู่ดีของประชาชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ล้วนเป็น พื้นฐานของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้ผู้วิจัยเกิด ความสนใจศึกษาปัจจัยที่คาดว่าจะมีความเกี่ยวข้องกับ การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของประชาชนตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ อันประกอบด้วย ความรู้ใน การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จิตสำนึกใน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม และความผูกพัน ต่อชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล ระดับความรู้ใน การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ระดับจิตสำนึกใน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ระดับ ความผูกพันต่อชุมชน และระดับการมีส่วนร่วมใน การจัดการการท่องเที่ยวของประชาชน
2. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ของประชาชน
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของความรู้ในการจัดการ การท่องเที่ยวในชุมชน กับการมีส่วนร่วมในการจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชนของประชาชน
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม กับการมีส่วนร่วมใน การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประชาชน

5. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของความผูกพันต่อ ชุมชน กับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนของประชาชน

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้ พื้นที่การดำเนินการคือ เส้นทางท่องเที่ยวตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ กลุ่มตัวอย่างได้จากประชากรผู้ที่เป็นสมาชิกในชุมชนที่เป็นตัวแทนครัวเรือน ในพื้นที่ บริเวณตลาดบางน้ำผึ้งจำนวน 241 ครัวเรือน จาก ประชากรทั้งหมด 569 ครัวเรือน

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดหลักการทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นทางเลือกใน การจัดการท่องเที่ยวที่คนในชุมชน เข้ามามีส่วนใน การกำหนดทิศทางในการท่องเที่ยว บนพื้นฐานแนวคิด ที่ว่าทุกคนในชุมชน เป็นเจ้าของทรัพยากร เป็นผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่ ในท้องถิ่นของตน มาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะ เป็น ทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติความเป็นมาของชุมชน ประวัติศาสตร์ของสถานที่สำคัญในชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของคนในชุมชน เป็นต้น การท่องเที่ยว โดยชุมชนนั้นยังเป็นการพัฒนาศักยภาพของคนใน ชุมชนในการตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน เมื่อให้เกิดประโยชน์ และการพัฒนาอย่างยั่งยืนสืบไป โดยคำนึงถึงธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญ (สินธุ์ สโรบล, 2546)

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การใช้และระวังรักษาทรัพยากรด้วยวิธีที่ชาญฉลาด และเกิดประโยชน์มากที่สุด ทั้งยังเป็นเรื่องระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เพราะการปฏิบัติตนอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมนั้น ก่อให้เกิดผลอันตรายย้อนกลับมาหามนุษย์หลายยุคสมัย ได้ทำลายเผ่าพันธุ์ รวมถึงอารยธรรมของตนเอง และผลจึงตกมาสู่รุ่นหลัง (นิวัต เรืองพานิช, 2546)

การอนุรักษ์วัฒนธรรม

การอนุรักษ์วัฒนธรรม คือการบูรณาการความร่วมมือและส่งเสริมสนับสนุนบทบาทภาคีรัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนให้มีส่วนร่วมในการสืบสานต่อยอดเพื่อการอนุรักษ์ การศึกษา การท่องเที่ยว และการสร้างสรรค์ (กระทรวงวัฒนธรรม, 2525)

ความผูกพันต่อชุมชน

Cross (2006) แบ่งความผูกพันต่อชุมชนออกเป็น 5 มิติ ได้แก่

- 1) ด้านสถานที่ คือสมาชิกมีความรู้สึกว่าคุณชนมีความหมายกับตน
- 2) ด้านความรู้สึกรักชุมชน คือสมาชิกมีความรู้สึกว่าคุณชนที่ตนอาศัยอยู่ เป็นเสมือนบ้านของตน
- 3) ด้านความเป็นอัตลักษณ์ของคุณชน คือสมาชิกให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชน
- 4) ด้านหน้าที่ คือ สมาชิกรู้สึกว่าชุมชนนี้เป็นชุมชนที่ดีที่สุด ไม่มีชุมชนไหนที่ดีเท่าชุมชนที่อาศัยอยู่
- 5) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม สมาชิกมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดสนิทสนมกับบุคคลอื่น

การมีส่วนร่วม

Cohen and Uphoff (1977) ได้แบ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การแลกเปลี่ยนข้อมูล วางแผนการดำเนินกิจกรรม

2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม สนับสนุนทรัพยากร บริหาร การร่วมแรงร่วมใจ

3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ อาจเป็นประโยชน์ทางวัตถุ สังคม หรือทางใจ

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับใช้ครั้งต่อไป

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จุฬา ศิริบุตร (2554) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ของชุมชนบ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอภูพาน จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในชุมชนบ้านโคกโก่งมีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ในระดับสูง และมีความคาดหวังที่จะได้รับการท่องเที่ยวในระดับปานกลาง ส่วนการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวพบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ภาพรวมในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าประชาชนมีส่วนร่วมด้านการลงทุน การดำเนินกิจกรรม การวางแผน และการตัดสินใจในระดับปานกลาง ส่วนด้านการประเมินผลพบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในระดับต่ำ

ดวงพร อ่อนหวาน และพิศาทิมพ์ จันทร์พรหม (2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความต้องการการสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้วิธีการผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาศักยภาพของอำเภอกัลยาณิวัฒนา ในการเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเพื่อศึกษาความต้องการการสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากการศึกษานั้นพบว่า ในพื้นที่ตำบลบ้านจันทร์

และตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัด เชียงใหม่ เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพพอที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยว เจริญวิเศษ เมื่อพิจารณาจุดดึงดูดในด้านการท่องเที่ยว และเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์ของ แหล่งธรรมชาติ ความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่น กับแหล่งธรรมชาติ และความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติ ในการท่องเที่ยว ส่วนด้านความต้องการการสนับสนุน เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่าคนในชุมชนมี ความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ เห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่จะมีส่วน ต่อการพัฒนาชุมชนแต่ขาดความมั่นใจในการเริ่มต้น จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และต้องการได้รับการ ช่วยเหลือสนับสนุนเพื่อจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากหน่วยงานภายนอกพื้นที่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา โดยใช้ แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย เพื่อทำการเก็บ รวบรวมข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาทบทวน แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่ง แบบสอบถามออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล เป็นคำถามปลายเปิด ความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชน จิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ความผูกพันต่อชุมชน และการมีส่วนร่วม ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติอนุมาน ได้แก่ t-test, F-test และทดสอบความแตกต่างระหว่าง ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างรายคู่ด้วยวิธีของ LSD หากค่า สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน ในการหาค่า

ความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระและตัวแปรตามในแต่ละคู่ โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติ ที่ .05

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยส่วนบุคคล จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 52.7) อายุ 39-52 ปี (ร้อยละ 36.1) มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ตอนต้นหรือต่ำกว่า (ร้อยละ 38.6) สถานภาพสมรส (ร้อยละ 76.6) ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ร้อยละ 32.8) มีรายได้ครอบครัวต่อเดือนต่ำกว่า 25,000 (ร้อยละ 39.8) ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนน้อยกว่า 36 ปี (ร้อยละ 35.7)

2. ความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากการวิจัยครั้งนี้พบว่าประชาชนมีความรู้ในการจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยรวมในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย 0.97) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ความรู้ในการจัดการ การท่องเที่ยวทุกด้านนั้นอยู่ในระดับสูง โดยความรู้ใน การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม และด้านการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด (ค่าเฉลี่ย 0.98) รองลงมาเป็นความรู้ในการจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านองค์กรชุมชน และด้านการจัดการ (ค่าเฉลี่ย 0.96)

3. จิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ วัฒนธรรม จากการวิจัยครั้งนี้พบว่าประชาชนมีจิตสำนึก ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยรวมในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย 4.30) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า จิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมมีค่าเฉลี่ย สูงที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.30) รองลงมาเป็นจิตสำนึกใน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (ค่าเฉลี่ย 4.29)

4. ความผูกพันต่อชุมชน จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า ประชาชนมีความผูกพันต่อชุมชนโดยรวมในระดับสูง

(ค่าเฉลี่ย 4.42) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ความผูกพันต่อชุมชนด้านความสัมพันธ์ทางสังคมมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.47) รองลงมาคือด้านอัตลักษณ์ของชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.43) ด้านความรู้สึกรักชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.42) ด้านหน้าที่ (ค่าเฉลี่ย 4.41) และความผูกพันต่อชุมชนด้านสถานที่ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.40)

5. การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยรวมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.53) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านการดำเนินกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.74) รองลงมาคือด้านการรับผลประโยชน์ (ค่าเฉลี่ย 3.81) ด้านการวางแผน (ค่าเฉลี่ย 3.54) และด้านการประเมินผลมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.28)

จากการทดสอบตามสมมติฐานพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ และสถานภาพสมรสแตกต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน แต่ปัจจัยส่วนบุคคลในด้านอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ครอบครัวต่อเดือน และระยะเวลาที่อยู่ในชุมชนแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อทำการทดสอบหาค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปร 2 ตัว พบว่าความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และความผูกพันต่อชุมชน มีความสัมพันธ์

ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง ความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ความผูกพันต่อชุมชน กับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประชาชน ผู้วิจัยขออภิปรายผลในประเด็นดังต่อไปนี้

ความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผลการวิจัยพบว่าประชาชนมีความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่ในระดับสูง ประชาชนทราบดีว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมในชุมชน เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์นั้น เป็นสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว และควรเป็นอย่างยิ่งที่จะให้ความรู้ด้านวัฒนธรรมของชุมชนแก่นักท่องเที่ยว โดยการแสวงหาปราชญ์ชุมชนเพื่อเป็นผู้นำคนในชุมชน ในการเผยแพร่และปลูกฝังความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว อีกทั้งประชาชนยังทราบดีว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับที่โศจิลักษณ์ กมลศักดิ์วิกุล (2556) กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนนอกจากสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้สามารถจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเองแล้ว ยังกระตุ้นให้คนในชุมชนเล็งเห็นคุณค่าของมรดกทางทางธรรมชาติและชนบทวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น และสามารถสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับคนในชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาร่วม

เป็นภาคีในการจัดการท่องเที่ยวได้อีกด้วย ประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงมีไม่เพียงเม็ดเงินหรือผลกำไรจากนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนไปพร้อมกัน อีกทั้งการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นจำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และยังคงคล้องกับประพันธ์พงษ์ ชิดพงษ์ (2556) ที่กล่าวว่า ชุมชนมีความเข้าใจว่าธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน และชุมชนควรมีบทบาทต่อการจัดการท่องเที่ยว ชุมชนทราบว่าหัวใจหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชน นักท่องเที่ยวต้องการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ชุมชนเห็นด้วยหากจะมีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวก่อนเข้ามาท่องเที่ยวหรือพักค้างแรมในชุมชน รวมถึงควรมีกฎระเบียบสำหรับนักท่องเที่ยว และเป็นเกียรติเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนและได้แสดงวัฒนธรรมท้องถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ตลอดจนเกิดความหวงแหน สามัคคี และพึงพาอาศัยซึ่งกันและกันในชุมชนมากขึ้น

จิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอยู่ในระดับสูง ประชาชนมีการใช้ทรัพยากรอย่างรู้ค่า ไม่สิ้นเปลือง อีกทั้งยังนำของที่ยังใช้ได้กลับมาใช้ซ้ำ เลือกลงมือทำจากธรรมชาติ หรือถักนิตในการบรรจุสิ่งของ แทนการใช้ถุงพลาสติก และสนับสนุนให้มีการปลูกต้นไม้ทดแทนในชุมชนเพื่อความสมดุลของธรรมชาติ สอดคล้องกับที่นิวัตติ เรืองพานิช (2546) กล่าวว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึงการใช้และระวังรักษาทรัพยากรด้วยวิธีที่ชาญฉลาด

และเกิดประโยชน์มากที่สุด การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาตินั้นต้องอาศัยความร่วมมือทั้งภาครัฐ และเอกชน รวมถึงตัวกฎหมาย เพื่อให้การดำเนินงานเป็นรูปธรรมและบรรลุตามเป้าหมาย ในด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมนั้นพบว่า ประชาชนเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น และเห็นความสำคัญในความยั่งยืนของวัฒนธรรม อีกทั้งยังรักษาระเบียบประเพณีปฏิบัติตามศาสนาที่ตนเองนับถือ รวมทั้งคิดว่าขนบธรรมเนียมประเพณี สามารถปรับให้ร่วมสมัยเพื่อให้คงอยู่สู่รุ่นลูกหลานต่อไปได้ สอดคล้องกับที่ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช (2525) กล่าวว่า การสืบทอดวัฒนธรรมนั้นคนในสังคมต้องยอมรับความจริงข้อหนึ่งที่ว่า วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มักมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ วัฒนธรรมบางอย่างที่ไม่สามารถปรับให้เข้ากับชีวิตของคนในสังคมได้ก็สูญไป ฉะนั้นในการรักษาสืบทอดวัฒนธรรมจึงควรจะต้องพิจารณาวัฒนธรรมที่สามารถปรับให้เข้ากับสังคมอย่างไทย ๆ ได้

ความผูกพันต่อชุมชน

ผลการวิจัยพบว่าประชาชนมีความผูกพันต่อชุมชนอยู่ในระดับสูงสุด ประชาชนพอใจในสิ่งแวดล้อมที่อาศัยและวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น และพร้อมถ่ายทอดให้แก่เยาวชน มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชนนี้ อีกทั้งยังใช้สิทธิ หน้าที่ในฐานะสมาชิกของชุมชนอย่างเต็มที่ ประชาชนคิดว่าการพัฒนาชุมชนเป็นเรื่องสำคัญ พร้อมยังมุ่งมั่นที่จะพัฒนาโดยไม่ทิ้งรากเหง้าของชุมชน เห็นได้จากเมื่อในชุมชนมีกิจกรรมต่าง ๆ ประชาชนจะเข้าร่วม และทราบว่าตนเองต้องรับผิดชอบด้านใด และมีความพอใจในบทบาทที่มี ซึ่งการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนนั้น ก็ทำให้ประชาชนเกิดความสัมพันธ์อันดีกับคนอื่น ๆ ในชุมชน รวมถึงได้รับความสนิทสนมจากเพื่อนบ้านอีกด้วย สอดคล้องกับที่

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2540) กล่าวว่า ความผูกพันต่อชุมชนนับเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชุมชน ประชากรในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา และนำพาความเจริญมาสู่ท้องถิ่น แต่ในทางกลับกันหากชาวชาวบ้านไป ก็จะทำให้ท้องถิ่นเจริญไปได้ยาก และสอดคล้องกับที่ Kanter (1972) กล่าวว่า ความผูกพันต่อชุมชนเป็นความต้องการของสมาชิกในชุมชนที่จะทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อรักษากลุ่มของตนไว้ ความต้องการทางสังคม ความผูกพันต่อชุมชนไม่เป็นเพียงส่วนสำคัญ หากแต่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการอยู่รอดของประชาชนและชุมชน

การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับปานกลาง โดยประชาชนมีความคิดริเริ่มโครงการที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว นำเสนอ รวมถึงมีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินการกิจกรรม โครงการการท่องเที่ยวต่าง ๆ ประชาชนเข้าร่วมงานประเพณีของชุมชน และยังเชิญชวนให้คนในชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมหรือประเพณีต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น โดยมีความรู้สึกภูมิใจที่ตนเองได้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม และชุมชน ได้ร่วมกันทำกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นกับคนอื่น ๆ ด้วยความสมัครใจ สอดคล้องกับที่ ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นภาคีเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม และเมื่อประชาชนได้มีส่วนร่วมแล้ว จะเกิดความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น หากแต่ประชาชนยังมีส่วนร่วมในด้านการวางแผนอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งควรสนับสนุนให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วม ในทุกขั้นตอนของการดำเนินการดังที่ ไคซิลักษณ์ กมลศักดิ์วิกุล (2556) ได้กล่าวไว้ว่าควรส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

ในการดำเนินงานท่องเที่ยวโดยชุมชนทุกขั้นตอนเริ่มตั้งแต่การรวมกลุ่มผู้สนใจดำเนินงาน การสำรวจชุมชนและศึกษาความเป็นไปได้ การกำหนดเป้าหมาย การดำเนินงานร่วมกัน การดำเนินการเก็บข้อมูลของดีของชุมชน การวางแผนการดำเนินงานท่องเที่ยวโดยชุมชน การกำหนดเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม การพัฒนาศักยภาพการสื่อความหมาย การพัฒนาคนฝ่ายต่างๆ การวางแผนโฆษณาประชาสัมพันธ์ การทดลองจัดการท่องเที่ยว และการสรุปบทเรียนร่วมกัน เพื่อเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ศักยภาพของตนเองและชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่นอกจากนี้ การที่ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว ยังทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยรายได้ที่ได้รับนั้นถูกกระจายอย่างทั่วถึงกัน สอดคล้องกับที่ ทวีทองหงส์วิวัฒน์ (2527) ได้กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วมในชุมชน ของประชาชนไว้ว่า เป็นการที่ประชาชนหรือชุมชนนั้น มีการพัฒนาความสามารถของตนเองในการจัดการ และควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ในการดำรงทางเศรษฐกิจ และสังคมตามความจำเป็นตลอดจนประชาชนยังสามารถที่จะบอกได้ว่า สิ่งใดที่ชุมชนควรปรับปรุง พัฒนา หรือส่งเสริมการท่องเที่ยว และยังมีส่วนร่วมในการรับรู้ความก้าวหน้าของกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชนอีกด้วย อีกทั้งประชาชนยังเป็นผู้กำหนดทิศทางของการท่องเที่ยว วางแผน และดำเนินการ ดูแลและพัฒนาาร่วมกัน ซึ่งเป็นไปตามแนวทางในการมีส่วนร่วมที่อนุภรณ์ สุวรรณสถิตกร (2529) ได้ให้ไว้คือสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการประชุม ปรึกษาหารือ วางแผนโครงการ วิธีการดำเนินงาน ติดตามผล และตรวจสอบงาน การดูแลรักษา เพื่อให้โครงการ หรือกิจกรรมนั้นบรรลุผลตามที่ตั้งใจ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้งาน

1. ผู้นำชุมชนควรสนับสนุนให้มีกลุ่มมัคคุเทศก์น้อยอาสา เพื่อให้เยาวชนได้รู้จักชุมชนของตนเองมากขึ้น อันจะก่อให้เกิดความผูกพันต่อชุมชนเพิ่มขึ้น
2. สถาบันการศึกษาควรเพิ่มการเรียนรู้ด้านทรัพยากรในชุมชนให้แก่เด็กนักเรียน จัดเป็นกิจกรรมนอกห้องเรียน หรือผสมผสานกับรายวิชาที่สอนให้เข้ากับชุมชน
3. ควรมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลในชุมชนเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในท้องถิ่น และขยายขอบข่ายของข้อมูลให้กว้างขึ้น โดยเพิ่มแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนใกล้เคียง รวมไปถึงการปรับปรุงข้อมูลการท่องเที่ยวในชุมชนให้เป็นปัจจุบัน ทั้งในรูปแบบของ Hard Copy เช่น สื่อบัตร

รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์ผ่าน Website และสื่อ online ที่เกี่ยวข้องด้วย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ขยายขอบเขตการวิจัยไปยังประชากรกลุ่มอื่น ๆ เช่น นักท่องเที่ยว เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเปรียบเทียบ และเป็นแนวทางในการให้ประชาชนเกิดการพัฒนา
2. ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษากับประชาชนตำบลบางน้ำผึ้ง ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญคือตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง แต่ในบริเวณใกล้เคียงยังมีบางกระเจ้า ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมาก สามารถทำการศึกษาวิจัยเพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่ปอดกรุงเทพฯ
3. ทำการวิจัยเชิงคุณภาพ หรือมีการสัมภาษณ์ปราชญ์ชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มในชุมชน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึก

เอกสารอ้างอิง

- คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. (2525). **การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมมารยาท**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬา ศรีบุญตตะ. (2554). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ของชุมชนบ้านโคกโก่ง ตำบลลาดหญ้า อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดอุบลราชธานี. **วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**. 2(2), 102-116.
- ดวงพร อ่อนหวาน และพิศาทิมพ์ จันทร์พรหม. (2555). **ความต้องการการสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในอำเภอใกล้เคียงอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่**. คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. (2527). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณการพิมพ์.
- นิวัต เรืองพานิช. (2546). **การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประพันธ์พงษ์ ชินพงษ์. (2556). **การจัดการท่องเที่ยวเชิงชุมชนของชุมชนรางวัลระเซ่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. **วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์**. 8(2), 56-71.

ยุวัฒน์ ภูมิเมธี. (2526). **หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ: ไทยอนุเคราะห์ไทย.

ไศจิลักษณ์ กมลศักดิ์วิกุล. (2556). **การท่องเที่ยวโดยชุมชน : เครื่องมือในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน**.

วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี. 7(1), 85-103.

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2540). **การท่องเที่ยวโดยชุมชน**. สืบค้นเมื่อ กันยายน 15, 2557, จาก

<http://www.cbt-i.org>.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2540). **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

สินธุ์ สโรบล. (2546). **การท่องเที่ยวโดยชุมชน: แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ**. เชียงใหม่: วนิดาเพรส.

อนุภรณ์ สุวรรณสถิตกร. (2529). **การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลต่อโครงการ กสช. ปี 2528**

อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Cohen, John M. & Uphoff, Norman T. (1977). **Rural Development Participation: Concepts and Measures**

for Project Design, Implementation and Evaluation. New York: The Rural Development Committee for

International Studies, Cornell University.

Jennifer E. Cross. (2004). **Improving Measure of Community Attachment**. Prepared for the annual

Meeting of the Rural Sociology Society. August 12-15 2004.

Kanter Rosabeth Moss. (1972). **Commitment and community: Communes and Utopias Sociological**

Perspective. Cambridge: M.A. Harvard University Press.